ματα ποὺ θὰ μποροῦσα ἄκοπα νὰ σωπάσω, ἀνίσως καὶ δὲ μὲ σπρώχνανε τυχαῖες ὅλου διόλου ἀφορμές.

Ἡ δόξα τοῦ ποιητῆ εἶναι κάτι πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ δόξα, νὰ ποῦμε, τοῦ βουλευτῆ. Δὲ γίνεται ἀπὸ μπόλικους ψήφους, ἀπὸ βοὴ ἐφημερίδων, ἀπὸ διαδήλωσες κάτου ἀπὸ τὰ μπαλκόνια. Εἶναι σὰ μιὰν ἱεροτελεστία ἀσύγκριτα ντροπαλὴ καὶ συμμαζεμένη καὶ ἀριστοκρατική, πιὸ πολὺ ἀπὸ σιωπή, παρὰ ἀπὸ λόγο. Τὸ ὅτι φύλλο σὰν τὸ «Νουμᾶ», ἐφημερίδες, ἡ «Ἀκρόπολη», ὁ «Χρόνος», περιοδικό, τὰ «Παναθήναια», ἕνας esthète σὰν τὸ Χρηστομάνο, δημοσιογράφος σὰν τὸ Σταματίου, συγγραφέας σὰν τὸν Καρκαβίτσα, πεζογράφος σὰν τὸ Βῶκο, ποιητὲς μὲ τὴν τέχνη τοῦ Μαλακάση, μὲ τὴν ὁρμὴ τῆς φαντασίας τοῦ Σκίπη, μιλήσανε γιὰ τὸ Σπήλιο Πασαγιάννη, καθὼς μιλήσανε, φτάνει γιὰ τὴ δόξα του. Μακάρι κ' ἐμᾶς ἔτσι νὰ μᾶς ὑμνολογοῦσε ὁ θάνατος! Πολὺ καλὰ κάμαν «Αἱ Μοῦσαι» νὰ τοῦ πλέξουν ἔτσι τὸ ἐγκώμιο. Μὰ ἢ ἔπρεπε νὰ ζητήσουν ἐπίτηδες τὴ γνώμη καὶ ἄλλων, πέντε δέκα, ἰσότιμων τοῦ πεθαμμένου ποιητῆ, κι ἀνίσως δὲν ἀπαντοῦσαν ἐκεῖνοι, τότε νὰ τοὺς σημαδεψουν καὶ νὰ τοὺς πομπέψουν· ἢ ἀφοῦ κρίναν ὀρθὸ νὰ τοῦ κάμουν ἔτσι τὸ μνημόσυνο, μόνο ἀπὸ τὰ γραμμένα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, δὲν ἔπρεπε νὰ δεχτοῦνε στὶς σελίδες του; μέσα ἄπρεπα παράπονα καὶ κατηγόριες ἀνάξιες, ὅσο κι ἂν τὰ δικαιολογεῖ ὁ πόνος τοῦ χαμένου ἀκριβοῦ ἀδερφοῦ.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΤΟΠΕΙΟ

Πολεμιστὲς μὲ τὸ αἷμα σας ποτίσατε
Τὸν τόπο ἐδῶ. Οἱ γόοι κ' οἱ φωνὲς τοῦ θριάμβου
Ἐτάραξαν γιὰ χρόνια τοὺς ἀντίλαλους
Τῶν βράχων καὶ τῶν ἥσυχων γύρω κοιλάδων.

Κι ὅμως τί ἀπόμεινε; Τρανὲς παλληκαριὲς
Τῶν Ἑλλήνων κι ἄγριοι ἡρωϊσμοὶ τῶν Τούρκων
Σὰν καταιγίδα πέρασαν, σὰν ὄνειρο
Ποὺ μιὰ νύχτα κακὴ τόχει γεννήσει.

Καὶ τώρα οὔτε σὰ θύμηση δὲ φτάνουνε
Στὸ νοῦ τοῦ ξέγνοιαστου κ' ἐρημικοῦ διαβάτη.
Ἐχτροὶ καὶ φίλοι κι ὅλα ἐσβύσαν, χώνεψαν
Στὴ σιγὴ τοῦ ἄπειρου Παντὸς καὶ τὴ γαλήνη.

ΜΑΞΙΜΟΣ ΔΩΡΟΣ

ΣΕΒΑΣΤΟΠΟΥΛΕΙΑΔΑ

Φίλε Νουμᾶ,

Τὸ θέμα ποὺ βραβέφτηκε στὸ Σεβαστοπούλειο διαγωνισμὸ νομίζω ἀξίζει νὰν τὸ τυπώσει ὁ Νουμᾶς. Ἔτσι τελειωτικὰ θὰ δοῦμε ὡς ποῦ μπορεῖ νὰ φτάσει ἡ Ρωμέϊκη ζεβζεκιὰ καὶ κακοήθεια· ἡ ζεβζεκιὰ ὥστε νὰ δίνει χρήματα γιὰ τέτιες μωρουδιοσύνες κι' ἡ κακοήθεια ὥστε νὰν τὶς βραβέβει.

ΛΕΚΑΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΗΜΩΝ ΕΓΕΝΟΝΤΟ ΕΠΙΦΑΝΕΣΤΕΡΟΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΟΛΕΜΟΙΣ Η ΕΝ ΤΟΙΣ ΓΡΑΜΜΑΣΙΝ;

Οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἔν τε τοῖς πολέμοις καὶ ἐν τοῖς γράμμασιν εἴπέρ τις καὶ ἄλλος λαὸς διεκρίθησαν καὶ τὰ περιφανῆ αὐτῶν ἔργα πολεμικά τε καὶ διανοητικὰ πρόκεινται τοῖς λοιποῖς (ὡς) ἔξοχα ὑποδείγματα φιλοπατρίας ἀκραιφνοῦς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως οὐ τῆς τυχούσης. Πολλὰ δ' εἰς τοῦτο συνεβάλοντο αἴτια, ὧν σπουδαιότερα τό τε κλῖμα καὶ ἡ τοῦ ἐδάφους φύσις, ἥτις καὶ ἐν τῇ ξηρᾷ [νὰ ξηρανθῇς!] καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ (ἰταμοὺς) τῆς πατρίδος προασπιστὰς παρεσκεύαζεν. Ἔν τισι δὲ πόλεσιν, ὡς ἐν Σπάρτῃ, τὸ πολίτευμα μέγιστα εἰς τὴν βελτίστην στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν συνετέλεσε καὶ τοὺς πολίτας τὸ καλῶς ἀποθανεῖν τοῦ αἰσχρῶς ζῆν μᾶλλον νὰ αἱρῶνται ἐποίησε. Διὸ καὶ ὁ Πλούταρχος περὶ τῆς Σπαρτικτῶν ἀγωγῆς καὶ παιδεύσεως λέγει «γράμματα μὲν οὖν τῆς χρείας ἕνεκα ἐμάνθανον, [ὑμεῖς δὲ τῆς χρείας ἕνεκα συγγράφετε] ἡ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο καὶ καρτερεῖν πονοῦντα καὶ νικᾶν μαχόμενον». Ἐν Ἀθήναις ἡ παιδεία ἔβαινε παραλλήλως τῇ τοῦ σώματος ἀσκήσει, οὕτω δὲ βλέπομεν καὶ αὐτὸν τὸν Αἰσχύλον, τὸν ὑψιπόρου καὶ αἰθεροβάμονος φαντασίας ποιητήν, τὸν ἐπιδρῶντα ἐπὶ τῶν θεατῶν διὰ τοῦ θαυμαστοῦ καὶ τοῦ ἀσυνήθους, ἐλαύνοντα τὴν κώπην ἐν Σαλαμῖνι μετὰ τῆς αὐτῆς (ἰταμότητος), μεθ' ἧς ἔπαλλε τὸ δόρυ ἐν Μαραθῶνι. Ἐν τοῖς Μηδικοῖς ἰδίᾳ πολέμοις οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι περιφανέστατα ἐτεκμηρίωσαν τὰς στρατιωτικὰς αὐτῶν ἀρετάς, δι' ὧν περικλεεῖς ἤραντο νίκας ἔν τε Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι, ἔν τε Πλαταιαῖς καὶ Θερμοπύλαις καὶ ἀλλαχοῦ, εἰς Ἄρεως ἔργον μειγνύμενοι πολύστονον καὶ εἰς φυγὴν αἰσχρὰν καὶ ἐπονείδιστον τὰς πολλὰς τῶν πολεμίων μυριάδας τρέποντες. Τίς δὲν θαυμάζει τὴν καρτερίαν τὴν ἀξιάγαστον καὶ τὸ ἡρωϊκὸν μένος τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, καὶ τίς δὲν αἴρεται εἰς θείαν καὶ ὑψηλὴν περὶ πατρίδος ἔννοιαν, ἀναλογιζόμενος τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἱερὸν αὐτῶν ἔρωτα καὶ τὴν ἐν τοῖς νόμοις ἀδιάσειστον ἐμμονήν, τὴν ἐξόχως δικτυπουμένην ἐν τῷ τῶν πεσόντων ἐπιγράμματι «ὦ ξεῖν' [ἀνθρακικὸν ὀξὺν νὰ σὲ κόψειν] ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι»; *Ὅ τε χῶρος καὶ χρόνος δὲν ἐξαρκοῦσιν*, [ἐπιλείψει σε ὁ χρόνος] ὅπως καὶ ἀμυδρὰν εἰκόνα παράσχω τῶν μεγάλων ἐν πολέμοις προγονικῶν ἔργων, ἅτινα μέγα κῦδος [κῆδος ποὺ σοῦ χρειάζεται] αὐτοῖς προσεπόρισαν. Ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι οὐδόλως ἐν τούτοις ὑστερήσαντες, ἀλλ' ἐν πολλοῖς μάλιστα ἐκείνους ὑπερβάντες, ἐκτήσαντο κλέος ἄφθιτον, *δι' ἣν* [ποῦ πάει, μωρέ, τὸ δι' ἥν;] πρὸς κοσμοκρατορίαν ὅλην διεξήγαγον γιγαντομαχίαν. *Θαύματα ἀληθῶς δύναταί τις νὰ θεωρήσῃ τὰς πλείστας τῶν μαχῶν τῶν ἡμιθέων* ἐκείνων, ὧν ἐν ταῖς καρδίαις *ἀνήφαιστον ἔκαιε* τὸ τῆς ἁγνῆς φιλοπατρίας πῦρ. [πότε θὰ μάθετε νὰ μὴ λέτε ψέματα;] Διὸ ἐν ὅσῳ ὁ κόσμος τιμᾷ καὶ γερκίρει, ὡς προσήκει, τοὺς ἥρωας, οἵτινες διὰ τοῦ τιμίου αὐτῶν αἵματος *κατήρδευσαν* [πρόσεχε τί λές] τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀγλαόκαρπον δένδρον καὶ ὧν τὰ ὀστᾶ ἐλευκάνθησαν ἀνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰς πεδιάδας, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Κανάρης, ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Διάκος καὶ ἡ λοιπὴ χορεία τῶν ἐλευθερωτῶν τῆς πατρίδος, ἣν καὶ μητρὸς καὶ πατρὸς ἡγοῦντο τιμωτέραν καὶ σεμνοτέραν, θέλουσιν εἶναι τὰ ἐρίτιμα ἡμῶν λατρεύματα.—Ἐν τοῖς γράμμασι τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἀρετὰς ἀνέπτυξαν οἱ ἀρχαῖοι ἡμῶν πρόγονοι καὶ οὕτως ἐπιφανεῖς ἐγένοντο, ὥστε δικαίως θεωροῦνται δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Οὗτοι διεμόρφωσαν γλῶσσαν εὔπλαστον καὶ ἡδεῖαν, ὡς εἶναι ἡ τῆς ἀηδόνος φωνή, [χήνα ποῦσαι, ἐσὺ καθὼς κι' οἱ δασκάλοι σου] μουσικὴν οὐρκνίους ἠχήσασαν φθόγγους καὶ φιλοσοφίαν ἡγεμονικὴν περιβαλλομένην πορφύραν. Τὰ ὁμηρικὰ ἔπη, καίπερ πρὸ τριῶν χιλιετηρίδων ποιηθέντα, ὅμως, ὡς τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, φαίνονται ἔτι πρόσφατα καὶ νεουργά, ὡς δὴ ἡ τοῦ Πάλλεως μεταγλώττισις τρανέστατα ὑπερκαταδείκνυσιν, καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀπανθεῖ χάρις, διάνοιαν ἀειθαλῆ ἐπιδεικνύουσα καὶ ψυχὴν ἀγήρω ὑπεμφαί-

---

εἶναι ἡ θρησκεία σου, αὐτὴ ἡ λατρεία σου. Σὰ βαρέν' ἡ καρδιά σου ἀπὸ ἔννοιες κι ἀπὸ πάθια, ἀνέβαινε στὴν Ἀκρόπολη καὶ βλέπε πόσο μεγαλεῖο καὶ πόση ζωὴ μπορεῖ νὰ κρύβῃ ἕνας γκρεμισμένος τοῖχος, ἕνα σπασμένο λιθάρι, ἕνα θρούβαλο, μέσα στὴν ἀμίλητη νύχτα. Ἀνέβαινε, καὶ λόγιαζε πῶς χαμογελάει ἡ ἀθάνατη ἀρχαιότητα κάτω ἀπὸ τέτοια οὐρανόχαρη σωπασιά. Μὴν κοιτάζῃς μοναχὰ τοῦ Παρθενῶνα τὰ αἰώνια τὰ κάλλη,—αὐτὰ κι ἂν δὲν τὰ λατρέψῃς ὅσο τοὺς πρέπει, δὲν πολυκολάζεται ἡ ψυχή σου. Τὸ πολὺ θὰπορέσῃ ὁ κόσμος ποῦ δὲ σὲ μάγεψε ἡ θεία δύναμη τῆς Ὀμορφιᾶς, δὲ σὲ μέθυσε ὡς ἐκεῖ ἡ ἐθνικὴ ἡ περηφάνεια. Τὰ κάλλη ὅμως ποῦ πρέπει νὰ τἀνιστορῇ ὁ νοῦς καὶ πάντα νὰ τὰ λατρεύῃ ἐδῶ ἀπάνω, εἶναι τὰ κάλλη τῆς *Ἀρετῆς*, ποῦ σὰ δίδυμο ἀστέρι ἔλαμπε τότες μαζὶ μὲ τὴν *Τέχνη* σ' αὐτὸ τὸ στερέωμα, καὶ τὸ πλημμύριζε δόξα.

Ἀρετὴ ἔλεγαν τότες τὴν παλικαριὰ καὶ τὴ λεβεντιά. Στιγμὴ δὲν περνοῦσε ποῦ νὰ μὴν πατάῃ σ' αὐτὸ τὸ χῶμα τὸ βασιλικό της τὸ πόδι. Ἀπὸ τὴ Μυκήνα στ' Ἄργος, ἀπὸ τ' Ἄργος στὴ Σπάρτη, ἀπὸ κεῖ στὴν Ἀθήνα, στὴ Θήβα, στὴν Κόριθο, πετοῦσε καὶ πήγαινε ἡ Ἀθάνατη Ἀρετή, ἀκολουθοῦσε κατάλαμπρη ἡ θεία ἡ Τέχνη καὶ τῆς ἔστηνε, ὅλο τῆς ἔστηνε μνημεῖα κι ἀγάλματα. Κι ὅταν ἤρθε ἡ ὥρα νὰ ῥημάξῃ ὁ τόπος, καὶ πέτρα πάνω στὴν πέτρα νὰ μὴν ἀπομείνῃ, ὅταν ξεψύχησε κι ὁ στερνὸς ὁ ἥρωας, καὶ διώχτηκε ἡ Ἀρετὴ ἀπὸ κάθε χώρα, κάθε κάμπο καὶ κάθε καλύβι, πάλι δὲν ἀποκότησε ἡ Ἑλληνόκαρδη Θεὰ νὰ τὴν ἀφήσῃ ὁλότελα τὴν ἀγαπημένη της γῆ, μόνο περίλυπη πῆρε τὰ ψηλὰ τὰ βουνὰ, καὶ πλανιοῦνταν ἐκεῖ πανέρημη, ἀγνώριστη, καταφρονεμένη. Ποῦ λευτεριὰ τώρα νὰ τὴ λαμπρύνῃ, ποῦ τέχνη νὰ τὴ δοξάσῃ! Ἀμέτρητα εἶταν τὰ χρόνια τῆς ῥήμαξης. Ἔπρεπε Θεὰ νὰ εἶναι, γιὰ νὰ ζήσῃ στὰ ὄρη δίχως δόξα τόσους αἰῶνες! Μὰ εἶτανε Θεὰ, κ' ἔζησε. Σὰ νὰ τὸ προφήτευε πῶς θὰ κατέβῃ πάλι μιὰ μέρα στοὺς πρώτους τοὺς κάμπους. Ἤρθε ἡ μέρα, χτύπησε ὁ χρόνος τ' ἀναστάσιμο σήμαντρό του, ἀναγάλλιασε ἡ ξεχασμένη Θεὰ, καὶ μαζεύει γύρω της τὰ κλεφτόπουλα. Μὲ τὴ θεία πνοή της τἀγιάζει τὰ μυριοβασάνιστα, τὰ μισαγριωμένα παιδιά της. Εἶταν τὸ δεύτερό της τ' Ὁμηρικὸ πανηγύρι, μὲ τὰ ἴδια τὰ τραγούδια, τὴν ἴδια τὴν ἁπλότητα, μὰ μὲ σκοπὸ ἀπὸ τὴ γῆς ὡς τὰ οὐράνια πιὸ ἀψηλότερο. Δὲν εἶτανε γιὰ μιὰν Ἑλένη ὁ ἀγώνας μας τώρα,—εἶτανε γιὰ λεφτεριὰ καὶ γιὰ πατρίδα.

Ἡρωϊκὸ πανηγύρι στολισμένο μὲ τὴ χάρη τῆς νιότης καὶ μὲ τὰ μάγια τῆς λεβεντιᾶς. Οἱ καρδιὲς τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Ἀνδρούτσου βρίσκουν τὰ ταίρια τους στὴν Τρωάδα, ὄχι στὴν Πλαταιά. Τὰ ταίρια τοῦ Μιλτιάδη θὰ μᾶς φυτρώσουν ἀργότερα. Θὰ φυτρώσουν ἐκεῖ ποῦ τώρα βλέπεις ἀγκάθια, καὶ σοῦ ἔρχεται νὰ μυρολογᾶς. Ἄφινέ τα τῆς Ἀθήνας τὰ τωρινὰ παλικάρια νὰ πηγαίνουνε στοῦ μπαρμπέρη καὶ νὰ λαδώνουν τὰ γένεια τους. Γ' αὐτί σου νὰ μὴ δρώνῃ γι' αὐτό. Εἴδαμε καὶ χερότερα στὸν καιρό μας. Εἴδαμε καὶ Βλάχους σφουγγαριασμένους ἀπὸ τὴν παραλυσία νὰ γίνουνται λιοντάρια στὸν πόλεμο. Ἕνα ἔθνος δὲν ξεψυχάει εὔκολα, μιὰ καὶ νὰ γεννηθῇ. Τὸ ρωμιόπουλο δὲν μπορεῖ νὰ βγῇ κι ἀπὸ ἕνα ἄλογο χερότερο. Τἄλογο ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ σόγι, θὰ τὸ δείξῃ μιὰ μέρα τὸ σόγι του, κ' ἔχε το σὺ μέσα στἀχούρι δεμένο, καλοθρεμμένο, ἀγύμναστο.

Ἔννοια σου, καὶ θὰ σαλέψουμε πάλι. Πάλι θὰ τὰ ξανακάμῃ τὰ μάγια της ἡ ἀθάνατη ἡ *Ἀρετή*, πάλι θὰ λάμψῃ κ' ἡ οὐράνια ἡ *Τέχνη* μαζί της. Ἡ *Δόξα* τὸ χῶμα αὐτὸ δὲν τ' ἀφίνει. Ἔθνος ποῦ ὕστερ' ἀπὸ τόσα βάσανα ζῇ, καὶ ποῦ ἔχει μπρός του ἄπειρο στάδιο γιὰ ἡρωϊσμὸ, τέτοιο ἔθνος νὰ μὴν ἀγωνιστῇ, νὰ μὴν πολιτιστῇ καὶ νὰ μὴ δοξαστῇ δὲν μπορεῖ.